

ЕКОНОМІКА

УДК 339.5:355.48

JEL F14, F15, Q17

**Трансформація експортного потенціалу України
в умовах війни: стратегічне значення аграрної торгівлі з ЄС**Тума С.Г.¹ , Яковенко Я.Ю.¹ , Маслак М.В.² , Лощенко Д.А.¹ ¹ Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського² Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Яковенко Я.Ю. E-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com

Тума С.Г., Яковенко Я.Ю., Маслак М.В.
Лощенко Д.А. Трансформація експортного потенціалу України в умовах війни: стратегічне значення аграрної торгівлі з ЄС. Економіка та управління АПК. 2025. № 1. С. 73–81.

Tuma S., Yakovenko Ya., Maslak M.,
Loshchenko D. Transformation of Ukraine's
export potential in the minds of viney:
the strategic importance of agricultural
trade with the EU. AIC Economics and
Management. 2025. № 1. PP. 73–81.

Рукопис отримано: 28.03.2025 р.

Прийнято: 11.04.2025 р.

Затверджено до друку: 22.05.2025 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2025-197-1-73-81

У статті досліджуються трансформаційні процеси експортної діяльності України, що відбуваються під впливом повномасштабної війни, з особливим акцентом на аграрний сектор та його стратегічну взаємодію з ринком Європейського Союзу. Аналізуються ключові зміни в обсягах, географічній та товарній структурах українського експорту, а також визначається роль торговельної політики ЄС у підтримці економічної стійкості України в умовах воєнного стану та для її подальшого післявоєнного відновлення. Метою статті є дослідження процесу трансформації експортного потенціалу України в умовах війни, включаючи аналіз змін у його обсягах, географічній та товарній структурах, з особливим акцентом на стратегічну роль аграрної торгівлі з Європейським Союзом. Стаття ставить за завдання оцінити ефективність та значення заходів торговельної лібералізації, запроваджених Європейським Союзом (автономні торговельні заходи, ініціатива «Шляхи солідарності»), для компенсації втрат, спричинених руйнуванням інфраструктури, блокадою морських портів та порушенням логістичних ланцюгів. Окремим завданням є аналіз потенційних економічних та соціальних наслідків як для України, так і для ЄС у разі можливого запровадження обмежень на імпорт української аграрної продукції з боку окремих країн-членів ЄС після завершення дії поточного режиму лібералізації у червні 2025 року. Дослідження виявило потенційні ризики, пов'язані з можливим переглядом режиму вільної торгівлі з ЄС після червня 2025 р. та тиском окремих країн щодо обмежень. Аналіз показав, що такі обмеження матимуть вкрай негативні наслідки для економіки України (скорочення доходів, фінансова нестабільність, ускладнення відновлення), а також можуть призвести до зростання цін в ЄС, погіршення відносин та підризу єдності у підтримці України. Збереження вільної торгівлі визначено як стратегічно важливе для обох сторін, що сприятиме економічній стійкості України та глобальній продовольчій безпеці.

Ключові слова: експортний потенціал, аграрний експорт, АПК, Європейський Союз (ЄС), торговельні відносини, лібералізація торгівлі, логістика, трансформація.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. В сучасних умовах для підтримки обороноздатності країни, фінансування критично важливого імпорту та започаткування післявоєнного відновлення важливо сприяти реалізації експортного потенціалу України. Зважаючи на це, Європейська Комісія вже готує пропозицію щодо нового формату торговельних відносин з Україною після закінчення дії діючого механізму торговельної лібералізації у червні 2025 року.

Проблематика впливу війни на економіку України та її зовнішньоторговельні зв'язки активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. Значний науковий доробок присвячено оцінюванню загальних економічних втрат від війни, зокрема падінню ВВП, руйнуванню інфраструктури та виробничих активів [1, 2, 7, 9]. Окремий напрям досліджень фокусується на викликах для аграрного сектору, аналізі втрати врожаю, скорочення посівних площ, проблем з доступом до ресурсів, мінування територій та руйнування агропідприємств [3, 4, 5, 6, 8]. Досліджуються також зміни у товарній структурі експорту, зокрема зростання частки аграрної продукції та розвиток інших секторів [10-15]. Значна увага приділяється питанням стійкості української економіки та АПК в умовах війни.

Водночас вивчення потребує не лише з'ясування впливу військових дій на експортний потенціал України, зокрема аграрний сектор, а й ролі торговельних відносин з Європейським Союзом та аналізу потенційних наслідків можливого обмеження українського аграрного експорту з боку сусідніх країн ЄС.

Метою статті є дослідження процесу трансформації експортного потенціалу України в умовах війни, включаючи аналіз змін у його обсягах, географічній та товарній структурі, з особливим акцентом на стратегічній ролі аграрної торгівлі з Європейським Союзом.

Матеріал і методи дослідження. Методологія дослідження базується на застосуванні комплексу загальнонаукових та спеціальних методів. Використано методи статистичного аналізу для оброблення даних щодо динаміки ВВП, обсягів експорту (загального та аграрного), географічного розподілу торговельних потоків та товарної структури експорту до та під час війни. Системний підхід застосовано для виявлення факторів, що впливають на експортний потенціал (руйнування інфраструктури, втрата виробничих потужностей, логістичні проблеми, блокада портів). Порів-

няльний аналіз використано для зіставлення показників різних періодів, а також для оцінювання потенційних наслідків збереження та обмеження вільної торгівлі з ЄС. Інформаційною базою слугували дані Світового банку, Національного банку України, Київської школи економіки, офіційні дані Європейської Комісії та аналітичні звіти.

Результати дослідження та обговорення. Одним з найвідчутніших наслідків повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року стало значне падіння валового внутрішнього продукту (реальний ВВП скоротився на 29,2 %, а промислове виробництво зазнало ще більшого падіння – на 38 % [16], за іншими даними [13] – падіння ВВП зафіксовано на рівні 28,8 %). Очевидно, що таке скорочення стало результатом втрати контролю над значними територіями, руйнування виробничих потужностей та порушення логістичних ланцюгів. Для відбудови та відновлення Україні потрібно 524 млрд дол. США (за останніми даними Світового банку), що втричі перевищує прогнозований ВВП на 2024 рік. Водночас у 2023 році спостерігалися ознаки певного економічного відновлення, що є позитивним, незважаючи на те, що зростання залишалось стриманим через високі інвестиційні та виробничі ризики [14]. Макроекономічний прогноз Національного банку України (НБУ) передбачає зростання ВВП у 2024-2026 роках на рівні 4-4,6 % щорічно, що свідчить про поступову адаптацію економіки до умов війни [17].

Щодо закордонних науковців, то підкреслюється, що сільськогосподарська торгівля України з ЄС значно зросла завдяки тимчасовим заходам лібералізації, що посилює експортний потенціал України під час війни, тоді як великі агропродовольчі корпорації впливають на цю торговельну динаміку та ширшу економічну політику України [21]. Дослідники прогнозують втрату біорізноманіття до 2,9-4,5 разів [22], а також кризи пшениці та нестачі продовольства [23]; різкі короткострокові коливання міжнародних цін на нафту та швидкого зростання цін [24]; акцентують увагу на деструктивному впливу на продовольчу безпеку та розглядають потенційні стратегії для подолання цих наслідків та їх пом'якшення [25].

Дослідження факторів впливу на експортний потенціал України, серед яких ті, що пов'язані з руйнуванням інфраструктури, виробничих потужностей та логістичних ланцюгів доцільно систематизувати у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1 – Фактори впливу на експортний потенціал України

Фактор впливу	Понесені втрати
Руйнування інфраструктури	Прямі збитки, що завдала росія українській інфраструктурі: промисловим об'єктам, виробничим потужностям, логістичній інфраструктурі оцінюються майже у 50 млрд дол. США. Зокрема, знищено приблизно 22,5 % складських приміщень, що суттєво зменшило загальний обсяг складської інфраструктури
Зниження виробничих потужностей	Внаслідок бойових дій багато компаній та виробничих підприємств втратили свої виробничі потужності, особливо в зонах активних бойових дій. Це призвело до значного скорочення обсягів виробництва в ключових галузях, таких як металургія, машинобудування та хімічна промисловість
Порушення логістичних ланцюгів	Труднощі з транспортом і логістикою спричинили падіння експорту аграрної продукції з України на 7 % у річному обчисленні в листопаді 2023 року. Це також призвело до подорожчання імпортних продуктів на 16 % (до 6,2 млрд дол. США з початку року)
Зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва	Внаслідок війни врожай зернових та олійних культур в Україні знизився із 107 млн т у 2021 році до прогнозованих 77 млн т у 2024 році. Це призвело до втрат у розмірі 46,5 млрд дол. США через зменшення посівних площ та зміни у виробничих технологіях
Експортні втрати через блокаду портів	Морська блокада та обмежене функціонування зернового коридору призвели до зростання логістичних витрат та втрат в експорті, які оцінюються в 24,1 млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [15, 18]

Наведені дані демонструють як руйнування інфраструктури, зниження виробничих потужностей та порушення логістичних ланцюгів негативно вплинули на експортний потенціал України. Відновлення цих ключових елементів є критично важливим для стабілізації та розвитку економіки країни. Водночас військові дії на території України чинять безпосередній вплив на експортний потенціал України, спричиняючи значні зміни в обсягах, географії та товарній структурі експорту. Щодо географії експорту, то після початку повномасштабного вторгнення значно зросла частка ЄС: у першій половині 2022 року – з 40,8 % до 52,2 % [19], а за підсумками першого кварталу 2023 року становила рекордні 62,7 %; у 2024 році експорт товарів до ЄС склав понад 59 % від загального обсягу експорту [14]. Традиційно Україна є одним із провідних світових експортерів: аграрної продукції завдяки родючим землям та вдалому географічному розташуванню з виходом на Чорне та Азовське моря (найбільш експортованим з України товаром за січень-лютий 2025р. стала кукурудза – 16 % загального експорту); металургії завдяки покладам залізних і марганцевих руд; машинобудування, що стимулювалося розвиненістю АПК та металургії.

Блокада Чорноморських портів на початку війни повністю зупинила, а надалі з середини 2022р. по кінець 2024р. суттєво обмежила можливості експорту зернових та металургійної продукції, що становило значну частку зовнішньої торгівлі до війни. Відтак експортери були змушені переорієнтовувати свої логістичні ланцюги, перенаправляючи їх на альтернативні маршрути, зокрема через західні сухопутні кордони до країн ЄС та річкові порти Дунаю. Ця переорієнтація призвела до подорожчання логістики, що спричинило зниження конкурентоспроможності українських товарів та ускладнення процесу міжнародної торгівлі через подовження логістичних ланцюгів.

Попри значні труднощі логістичного характеру, війна стимулювала розвиток нових напрямів експорту, зробила експортерів більш гнучкими, відкрила прихований потенціал Дунайських портів та практично перевірила пропускну спроможність залізничного сполучення України з ЄС; ще один позитивний фактор – відкриття нового автомобільного пункту пропуску «Нижанковичі – Мальховичі». Значно зріс обсяг послуг у сфері ІТ, креативних індустрій, а також спостерігається повільна і поступова переорієнтація металургійної та машинобудівної промисловості

на європейські ринки. У довгостроковій перспективі це може сприяти структурній перебудові української економіки, зменшенню сировинної залежності та нарощенню експорту товарів із високою доданою вартістю.

Товарна структура експорту України також суттєво змінилася. Спостерігалось зменшення експорту металів та виробів з них, тоді як частка аграрної продукції в загальному експорті суттєво зросла [14].

Аграрний сектор традиційно відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи значну частку ВВП та експортних надходжень. До початку війни аграрний сектор становив понад 20 % ВВП та 60 % експорту. Пізніше у деяких регіонах, що зазнали окупації та активних бойових дій, втрати врожаю сягали 80 %, що було зумовлено окупацією сільськогосподарських земель, бойовими діями, мінуванням полів та руйнуванням інфраструктури. За даними Київської школи економіки [20], непрямі втрати в сільському господарстві України через російське вторгнення можуть досягти 83 млрд дол. до кінця 2025 року. Основними чинниками втрат АПК є зменшення посівних площ та зміни у виробничих технологіях. Крім того, експортні втрати оцінюються в 24,1 млрд дол. через морську блокаду та обмежене функціонування зернового коридору, що збільшило логістичні витрати. Проте аграрний сектор продемонстрував значну стійкість та здатність до відновлення. Вже у 2023 році спостерігалось збільшення обсягів виробництва: було зібрано 58,4 млн т зернових та 20,8 млн т олійних культур, що перевищувало показники 2022 року [12], а у 2024 році Україна майже досягла довоєнних показників експорту агропродовольчої продукції. Структура експорту

України зазнала значних змін після початку повномасштабного вторгнення (табл. 2)

Як бачимо, вільна торгівля з Європейським Союзом відіграє надзвичайно важливу роль у підтримці експортного потенціалу України в умовах війни та для її післявоєнного відновлення. ЄС вже став основним торговим партнером України, особливо у сфері агроекспорту. Після початку повномасштабного вторгнення ЄС тимчасово скасував усі імпорتنі мита та квоти на українську продукцію з червня 2022 року, і саме завдяки цим «автономним торговельним заходам» у 2024 році експорт до ЄС забезпечив майже десятку частину загальних доходів України від експорту, які становили 41 млрд дол. США [13]. Можемо зробити висновок, що безмитна торгівля з ЄС стала критично важливим фактором для підтримки українських експортерів, надаючи їм стабільний та великий ринок збуту в надзвичайно складних умовах (рис. 1).

Після лібералізації торгівлі з ЄС особливо помітне зростання експорту спостерігалось в аграрному секторі, що підкреслює конкурентоздатність української аграрної продукції на європейському ринку та важливість безмитного доступу для розвитку цієї галузі [14].

Крім того, забезпечити безперебійність постачання української продукції на світові ринки в умовах воєнної блокади допомогла ініціатива ЄС «Шляхи солідарності», метою якої було створення альтернативних логістичних маршрутів для українського експорту та імпорту, використовуючи залізничний, автомобільний та внутрішній водний транспорт. Станом на березень 2025 року [20], загальний обсяг експорту досяг майже 176 млн т, включаючи 90 млн т аграрної продукції та 86 млн т несільськогосподарських товарів (рис. 1).

Таблиця 2 – Динаміка основних показників експорту України до та після початку військових дій

Показник	2021 рік (довоєнний)	2022 рік (перший рік війни)	2023 рік	2024 рік
Загальний обсяг експорту (млрд дол. США)	68,24	36,9	36	41,7
Зміна порівняно з попереднім роком (%)	-	-45,9	-2,4	+15,3
Частка аграрного експорту (%)	40,7	~63 (оцінка)	~61	59
Основні країни-імпортери	Китай, Польща, Туреччина	Польща, Туреччина, Німеччина	ЄС, Китай, Туреччина	ЄС, Китай, Туреччина

Джерело: складено автором на основі [13, 16].

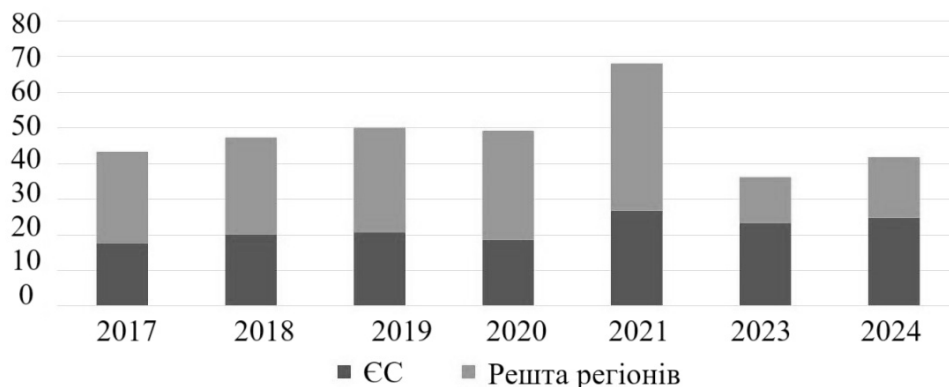

Рис. 1. Географічна структура експорту товарів з України (частка ЄС та решти регіонів, %), 2017-2024 рр.

Джерело: побудовано за даними [20].

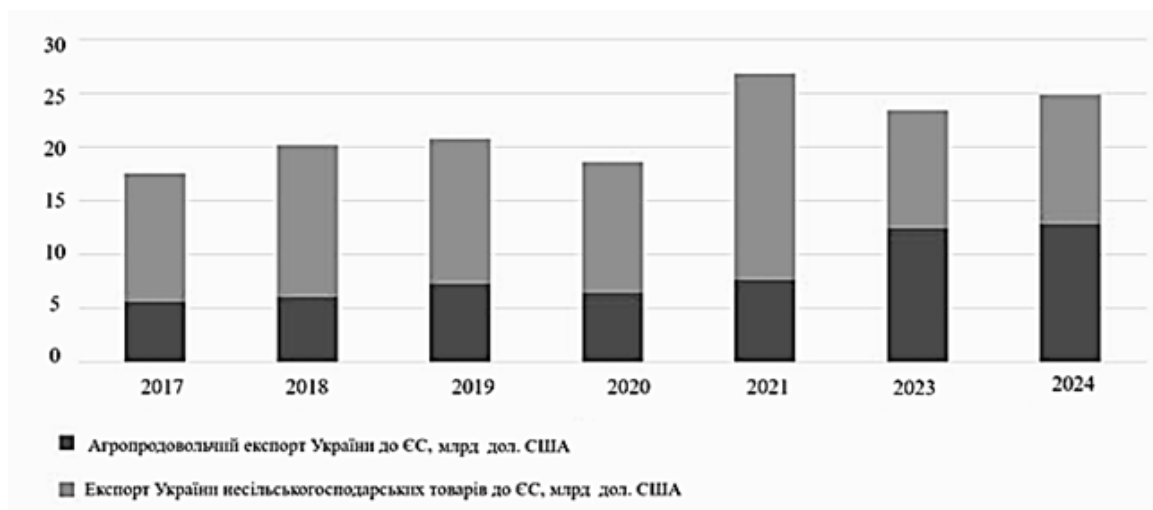

Рис. 2. Динаміка експорту агропродовольчих та несіельськогосподарських товарів з України до ЄС, 2017-2024 рр., млрд дол. США.

Джерело: побудовано за даними [20].

Збереження вільної торгівлі з ЄС є взаємовигідним не лише в короткостроковій перспективі воєнного часу, але й для довгострокового післявоєнного відновлення України. Вільна торгівля стимулює економічне зростання, сприяє залученню іноземних інвестицій, забезпечує трансфер технологій та модернізацію виробництва, а також створює нові робочі місця. Наша держава розглядає закріплення режиму торгівлі з ЄС із повним скасуванням мит в Угоді про асоціацію як одним із ключових пріоритетів.

Водночас, можливе обмеження українського аграрного експорту з боку сусідніх країн Європейського Союзу є вкрай чутливим питанням, яке може мати серйозні наслідки не лише для України, але і для ЄС (табл. 3).

Як бачимо, майбутнє експортного потенціалу України залишається невизначеним, особливо у зв'язку з можливим переглядом режиму вільної торгівлі з ЄС та тиском з боку деяких сусідніх країн щодо обмеження аграрного експорту. Обмеження експорту може мати серйозні негативні наслідки для економіки України, її здатності фінансувати оборону та відновлення. Водночас це питання є складним і для Європейського Союзу. Слід очікувати, що остаточне рішення ЄС щодо майбутнього формату торговельних відносин буде результатом складного балансування між стратегічною підтримкою України, загальними економічними інтересами ЄС та внутрішніми галузевими і політичними інтересами окремих країн-членів.

Таблиця 3 – Порівняння потенційних економічних наслідків збереження та обмеження вільної торгівлі між Україною та ЄС

	Збереження вільної торгівлі	Обмеження вільної торгівлі
Україна	Стабільні або зростаючі доходи від експорту; підтримка валютних надходжень для фінансування економіки та оборони; сприяння відновленню та розвитку аграрного сектору; поглиблення економічної інтеграції з ЄС; посилення конкурентного тиску, що вимагатиме адаптації	Значне скорочення доходів від експорту; посилення фінансової нестабільності; ускладнення відновлення аграрного сектору; ризик зниження цін на внутрішньому ринку та зменшення виробництва; втрата робочих місць
ЄС	Забезпечення стабільних поставок аграрної продукції; підтримка економічної стійкості України; зміцнення політичних зв'язків з Україною; можливість покращення глобальної продовольчої безпеки	Ризик зростання цін на окремі види аграрної продукції (можливий короткостроковий захист окремих виробників або стабілізація цін на окремі внутрішні товари); посилення тиску з боку фермерів у деяких країнах-членах; можливе погіршення відносин з Україною; ризик підризу єдності ЄС у підтримці України

Джерело: складено авторам на основі [11, 13, 16]

Варто зазначити, що представлене у таблиці 3 оцінювання потенційних наслідків відображає загальноекономічний ефект для сторін. Однак як і будь-який інструмент торговельної політики, обмеження можуть мати складніші та неоднозначні наслідки. Мотивація окремих країн ЄС або галузевих лобі щодо можливого запровадження обмежень на імпорт української агропродукції може ґрунтуватися на таких чинниках: перш за все, захист внутрішніх ринків; по-друге, ринкові дисбаланси як реакція на потенційні (реальні чи уявні) ринкові збурення, спричинені значним та швидким зростанням імпорту з України через тимчасову лібералізацію та «Шляхи солідарності»; по-третє, тиск з боку національних фермерських асоціацій та політичних сил, що виступають за протекціоністські заходи разом з побоюваннями щодо соціальних наслідків для власних фермерів у певних регіонах ЄС.

Відповідно, будь-які обмеження повинні розглядатися з урахуванням потенційних наслідків як для України, так і для всього Європейського Союзу, а також у контексті глобальної продовольчої безпеки, а подальші зусилля мають бути спрямовані на зміцнення торговельних зв'язків, усунення логістичних перешкод та пошук компромісних рішень, які б враховували інтереси всіх сторін. Взаємна торгівля – це не тільки підтримка, а й стратегічний розвиток для обох сторін.

Висновки. Дослідження довело, що відбулася кардинальна географічна переорієнтація експорту на ринок ЄС, а в товарній структурі став домінувати аграрний сектор, який попри значні втрати продемонстрував стійкість. Логістичні шляхи були вимушено адаптовані. Заходи підтримки з боку Європейського Союзу, зокрема тимчасова лібералізація торгівлі («автономні торговельні заходи») та ініціатива «Шляхи солідарності», відіграли критично важливу роль у пом'якшенні негативних наслідків війни для українських експортерів та забезпеченні валютних надходжень.

Водночас збереження вільного доступу українських товарів, особливо аграрної продукції на ринок ЄС, є не лише інструментом підтримки України у боротьбі з агресором та її повоєнній відбудові, але й стратегічною інвестицією в економічну стабільність та продовольчу безпеку всього європейського континенту. Також важливо розуміти, що вироблення стійких довгострокових рішень щодо торговельного режиму вимагатиме від ЄС складного балансування між стратегічною підтримкою України, власними загальними економічними інтересами та специфічними внутрішніми галузевими і політичними інтересами окремих країн-членів. Подальші зусилля мають бути спрямовані на зміцнення торговельних зв'язків, усунення логістичних перешкод та розроблення довгострокових механізмів співпраці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трусова Н. В., Степанюк Р. С. Експортний потенціал аграрного сектора України в умовах глобального регулювання міжнародної торгівлі. *Modern Economics*. 2024. № 48(2024). С. 137–146. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V48\(2024\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V48(2024)-17).
2. Афанасьєва О., Леонов О., Леонова Т. Маркетинговий стратегічний аналіз агропромислової галузі України у воєнний час. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2023. № 2(100). С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.100.04>.
3. Гавкалова Н., Денисенко О. Інтеграційні процеси в агропромисловому комплексі національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 3 (318). С. 220–225. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-34>.
4. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>.
5. Кондратюк О., Стояненко І. Експортний потенціал агросектора України. *Scientia fructuosa*. 2022. № 4. С. 26–51.
6. Педос А. С., Прокопенко О. В. *Експортний потенціал України: сутність та напрямки зміцнення в умовах воєнного часу* [Дисертація доктора філософії]. Сумський державний університет. 2023.
7. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Осадча Н. В. Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 1(67). С. 16–27. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-16-27](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-16-27).
8. Корженівська Н. Л., Осадчук І. О., Сидорак Я. І. Експортний потенціал аграрної галузі України в умовах невизначеності та ризиків. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. № 43. С. 142–147. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-2.21>.
9. Миценко І. М., Сухомлин М. О., Ніколаєв І. В. Експортний потенціал України в контексті глобальних викликів: аналіз тенденцій та визначення стратегічних пріоритетів. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2021. № 2(44). DOI: 10.31388/2519-884X-2021-44-67-76.
10. Яровенко Т., Літвін Я., Терещенко Г. Розвиток міжнародної торгівлі України в кризових умовах. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2022. № 78(5-6). С. 174–178.
11. Маслак О., Яковенко Я. Формування конкурентних переваг транспортної інфраструктури з позицій стратегії сталої логістики. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 6. С. 51–54.
12. Лисаченко А. В., Заяць О. І. Реалізація експортного потенціалу України у торговельно-економічних відносинах з Францією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 49. С. 80–84.
13. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 31.03.2025).
14. Як війна вплинула на економіку України. Інфографіка Київського безпекового форуму. URL: <https://ksf.openukraine.org/categories/news/yak-viina-vplynula-na-ekonomiku-ukrainy-infohrafika-kyivskoho-bezpekovoho-forumu> (дата звернення: 31.03.2025).
15. UkraineInvest. «Завдані росією збитки українській промисловості та логістиці сягнули \$50 мільярдів». URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/06-09-2023/> (дата звернення: 31.03.2025).
16. Фінансово-економічні наслідки війни. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomichni_naslidki.html (дата звернення: 31.03.2025).
17. Національний банк України (НБУ). Інфляція почне знижуватися в наступному році. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-pochne-znizhuvatisya-v-nastupnomu-rotsi-a-ekonomika-ynadali-zrostatime--inflyatsiyniy-zvit-nbu> (дата звернення: 31.03.2025).
18. Reuters. Transport difficulties led to 7% drop in Ukraine food exports - institute. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/transport-difficulties-led-7-drop-ukraine-food-exports-institute-2023-12-18/> (дата звернення: 31.03.2025).
19. Експорт з України під час війни: як змінилась структура поставок української продукції за кордон. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/> (дата звернення: 31.03.2025).
20. Київська школа економіки. Огляд збитків та втрат в АПК. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/> (дата звернення: 31.03.2025).
21. Zawojcka, A., & Siudek, T. (2024). European union-ukraine agricultural trade during the russo-ukrainian war: a political economy perspective. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*. URL: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.4324> (дата звернення: 31.03.2025).
22. Chai, L., Liu, A., Li, X., Guo, Z., He, W., Huang, J., Liu, J. (2024). Telecoupled impacts of the Russia-Ukraine war on global cropland expansion and biodiversity. *Nature Sustainability*, 7(4), 432–441. URL: <https://doi.org/10.1038/s41893-024-01292-z> (дата звернення: 31.03.2025).
23. Lin, F., Li, X., Jia, N., Feng, F., Huang, H., Huang, J., ... Song, X. P. (2023). The impact of Russia-Ukraine conflict on global food security. *Global Food Security*, 36. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2022.100661> (дата звернення: 31.03.2025).
24. Zhang, Q., Yang, K., Hu, Y., Jiao, J., & Wang, S. (2023). Unveiling the impact of geopolitical conflict on oil prices: A case study of the Russia-Ukraine War and its channels. *Energy Economics*, 126. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2023.106956> (дата звернення: 31.03.2025).

25. Rabbi, M. F., Ben Hassen, T., El Bilali, H., Raheem, D., & Raposo, A. (2023, March 1). Food Security Challenges in Europe in the Context of the Prolonged Russian–Ukrainian Conflict. Sustainability (Switzerland). Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI). URL: <https://doi.org/10.3390/su15064745> (дата звернення: 31.03.2025).

REFERENCES

1. Trusova, N. V. & Stepaniuk, R. S. (2024) Ekспортnyi potentsial aharnoho sektora Ukrainy v umovakh hlobalnoho rehuliuвання mizhnarodnoi torhivli [Export potential of the agricultural sector of Ukraine in the context of global regulation of international trade], *Modern Economics*, 48(2024), pp. 137–146. Available at: [https://doi.org/10.31521/modecon.V48\(2024\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V48(2024)-17) (Accessed: 31 March 2025).

2. Afanasieva, O., Leonov, O. & Leonova, T. (2023) Marketynhovyi stratehichniy analiz ahropromyslovoi haluzi Ukrainy u voiennyi chas [Marketing strategic analysis of the agro-industrial sector of Ukraine in wartime], *Mekhanizm ekonomichnoho rehuliuвання*, 2(100), pp. 23–28. Available at: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.100.04> (Accessed: 31 March 2025).

3. Havkalova, N. & Denysenko, O. (2023) Intehratsiini protsesy v ahropromyslovomu kompleksi natsionalnoi ekonomiky [Integration processes in the agro-industrial complex of the national economy], *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky* [Bulletin of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences], 3(318), pp. 220–225. Available at: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-34> (Accessed: 31 March 2025).

4. Boiko, V. & Boiko, L. (2022) Prodovolcha bezpeka ta ryzyky dlia aharnoho vyrobnytstva pid chas viiny v Ukraini [Food security and risks for agricultural production during the war in Ukraine], *Ekonomika ta suspilstvo*, 41. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27> (Accessed: 31 March 2025).

5. Kondratiuk, O. & Stoianenko, I. (2022) Ekспортnyi potentsial ahrosektora Ukrainy [Export potential of the agricultural sector of Ukraine], *Scientia fructuosa*, 144(4), pp. 26–51.

6. Pedos, A. S. & Prokopenko, O. V. (2023) *Ekспортnyi potentsial Ukrainy: sutnist ta napriamky zmitsnennia v umovakh voiennoho chasu* [Export potential of Ukraine: essence and directions of strengthening in wartime] (Doctoral dissertation). Sumskyi derzhavnyi universytet.

7. Ivanov, S. V., Liashenko, V. I. & Osadcha, N. V. (2022) Stratehichni napriamy formuvannia eksportnoi stratehii Ukrainy v umovakh vidnovlennia ekonomiky [Strategic directions of forming the export strategy of Ukraine in the conditions of economic recovery], *Ekonomichniy visnyk Donbasu*, 1(67), pp. 16–27. Available at: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-16-27](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-16-27) (Accessed: 31 March 2025).

8. Korshenivska, N. L., Osadchuk, I. O. & Sydorak, Ya. I. (2024) Ekспортnyi potentsial aharnoi haluzi Ukrainy v umovakh nevyznachenosti ta ryzykiv [Export potential of the agricultural sector of Ukraine in conditions of uncertainty and risks], *Podilskyi visnyk: sil's'ke hospodarstvo, tekhnika, ekonomika* [Podilian Bulletin: Agriculture, Engineering,

Economics], 43, pp. 142–147. Available at: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-2.21> (Accessed: 31 March 2025).

9. Mytsenko, I. M., Sukhomlyn, M. O. & Nikolaiev, I. V. (2021) Ekспортnyi potentsial Ukrainy v konteksti hlobalnykh vyklykiv: analiz tendentsii ta vyznachennia stratehichnykh priorytetiv [Export potential of Ukraine in the context of global challenges: analysis of trends and determination of strategic priorities], *Zbirnyk naukovykh prats TDATU imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky)*, 2(44). Available at: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2021-44-67-76> (Accessed: 31 March 2025).

10. Yarovenko, T., Litvin, Ya. & Tereshchenko, H. (2022) Rozvytok mizhnarodnoi torhivli Ukrainy v kryzovykh umovakh [Development of international trade of Ukraine in crisis conditions], *Halyskyi ekonomichnyi visnyk Ternopilskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu* [Galician Economic Bulletin of Ternopil National Technical University], 78(5-6), pp. 174–178.

11. Maslak, O. & Yakovenko, Ya. (2020) Formuvannia konkurentnykh perevah transportnoi infrastruktury z pozytsii stratehii staloi lohistyky [Formation of competitive advantages of transport infrastructure from the standpoint of sustainable logistics strategy], *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky)* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Economic Sciences)], 6, pp. 51–54.

12. Lysachenko, A. V. & Zaiats, O. I. (2023) Realizatsiia eksportnoho potentsialu Ukrainy u torhovelno-ekonomichnykh vidnosynakh z Frantsiieiu [Realization of Ukraine's export potential in trade and economic relations with France], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 49, pp. 80–84.

13. Ukraine Economic Tracker (n.d.) Center for Economic Strategy. Available at: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (Accessed: 31 March 2025).

14. Yak viina vplynula na ekonomiku Ukrainy. Infografika Kyivskoho bezpekovofo forumu (n.d.) [How the war affected the economy of Ukraine. Infographics of the Kyiv Security Forum]. Available at: <https://ksf.openukraine.org/categories/news/yak-viina-vplynula-na-ekonomiku-ukrainy-infografika-kyivskoho-bezpekovofo-forumu> (Accessed: 31 March 2025).

15. UkraineInvest (2023) «Zavdani rosiieiu zbytky ukrainskii promyslovosti ta lohistytsi siahnuly \$50 miliardiv» [The damage caused by Russia to Ukrainian industry and logistics reached \$50 billion]. Available at: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/06-09-2023/> (Accessed: 31 March 2025).

16. Finansovo-ekonomichni naslidky viiny (n.d.) [Financial and economic consequences of the war]. *LB.ua*. Available at: https://lb.ua/blog/tetiana-bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html (Accessed: 31 March 2025).

17. Natsionalnyi bank Ukrainy (NBU) (n.d.) *Inflatsiia pochnie znizhuvatysia v nastupnomu rotsi* [Inflation will begin to decline next year]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-pochne-znizhuvatysia-v-nastupnomu-rotsi-a-ekonomika-y-nadali-zrostatime-inflyatsiyniy-zvit-nbu> (Accessed: 31 March 2025).

18. Reuters (2023) Transport difficulties led to 7% drop in Ukraine food exports - institute. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/transport-difficulties-led-7-drop-ukraine-food-exports-institute-2023-12-18/> (Accessed: 31 March 2025).

19. Ekzport z Ukrainy pid chas viiny: yak zminy-las struktura postachan ukrainskoi produktsii za kordon (2022) [Exports from Ukraine during the war: how the structure of Ukrainian product supplies abroad has changed]. *Ekonomichna Pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/> (Accessed: 31 March 2025).

20. Kyiv School of Economics (n.d.) *Ohliad zbytkiv ta vtrat v APK* [Overview of damages and losses in the agro-industrial complex]. Available at: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/> (Accessed: 31 March 2025).

21. Zawojcka, A., & Siudek, T. (2024). European union-ukraine agricultural trade during the russo-ukrainian war: a political economy perspective. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*. Available at: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.4324> (Accessed: 31 March 2025).

22. Chai, L., Liu, A., Li, X., Guo, Z., He, W., Huang, J., ... Liu, J. (2024). Telecoupled impacts of the Russia-Ukraine war on global cropland expansion and biodiversity. *Nature Sustainability*, 7(4), 432–441. <https://doi.org/10.1038/s41893-024-01292-z> (Accessed: 31 March 2025).

23. Lin, F., Li, X., Jia, N., Feng, F., Huang, H., Huang, J., ... Song, X. P. (2023). The impact of Russia-Ukraine conflict on global food security. *Global Food Security*, 36. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2022.100661> (Accessed: 31 March 2025).

24. Zhang, Q., Yang, K., Hu, Y., Jiao, J., & Wang, S. (2023). Unveiling the impact of geopolitical conflict on oil prices: A case study of the Russia-Ukraine War and its channels. *Energy Economics*, 126. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2023.106956> (Accessed: 31 March 2025).

25. Rabbi, M. F., Ben Hassen, T., El Bilali, H., Raheem, D., & Raposo, A. (2023, March 1). Food Security Challenges in Europe in the Context of the Prolonged Russian-Ukrainian Conflict. *Sustainability* (Switzerland). Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI). Available at: <https://doi.org/10.3390/su15064745> (Accessed: 31 March 2025).

Transformation of Ukraine's export potential in the minds of viney: the strategic importance of agricultural trade with the EU.

Tuma S., Yakovenko Ya., Maslak M., Loshchenko D.

The article examines the transformational processes of Ukraine's export activities occurring under the influence of the full-scale war, with a particular focus on the agricultural sector and its strategic interaction with the European Union market. The key changes in the volume, geographical and commodity structure of Ukrainian exports are analyzed, and the role of the EU's trade policy in supporting Ukraine's economic resilience in the context of the war and for its subsequent post-war recovery is determined. The aim of the article is to study the process of transformation of Ukraine's export potential in wartime, including an analysis of changes in its volume, geographical and commodity structure, with a special emphasis on the strategic role of agricultural trade with the European Union. The article aims to assess the effectiveness and significance of trade liberalization measures introduced by the European Union (autonomous trade measures, the "Solidarity Lanes" initiative) to compensate for losses caused by the destruction of infrastructure, the blockade of seaports, and the disruption of logistics chains. A separate task is the analysis of potential economic and social consequences for both Ukraine and the EU in the event of possible restrictions on the import of Ukrainian agricultural products by individual EU member states after the expiration of the current liberalization regime in June 2025. The study revealed potential risks associated with a possible revision of the free trade regime with the EU after June 2025 and pressure from individual countries regarding restrictions. The analysis showed that such restrictions would have extremely negative consequences for Ukraine's economy (reduction of income, financial instability, complication of recovery) and could also lead to price increases in the EU, deterioration of relations, and undermining unity in supporting Ukraine. The preservation of free trade is defined as strategically important for both parties, which will contribute to Ukraine's economic stability and global food security.

Key words: export potential, agricultural export, agro-industrial complex (AIC), European Union (EU), trade relations, trade liberalization, logistics, transformation.

Copyright: Тума С.Г. та ін. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Тума С.Г.
Яковенко Я.Ю.
Маслак М.В.
Лощенко Д.А.

<https://orcid.org/0009-0009-8572-0755>
<https://orcid.org/0000-0001-5042-2701>
<https://orcid.org/0000-0002-3322-740X>
<https://orcid.org/0009-0004-5220-4782>